

IN MEMORIAM

JOSEF KURZ

(3. II 1901 — 6. XII 1972)

Iznenada nas je potresla vijest da je 6. prosinca 1972. u Pragu preminuo prof. dr Josef Kurz, a još nije prošla ni godina dana (3. veljače 1971) kada je Filozofski fakultet Karlova sveučilišta u Pragu i s njime cijela češka slavistika na značajan način obilježila 70. obljetnicu rođenja toga prvaka paleoslavenistike. Isto mu je sveučilište posvetilo 13. knj. *Slavica Pragensia* (Acta Universitatis Carolinae — Philologica, 2—3, 1971), a u 40. sv. Acta Universitatis Carolinae — Philologica — Monographiae (1972) izdat će opsežniji izbor Kurzovih prerađenih i dopunjenih gramatičkih studija pod nazivom *Studie ze staroslověnské morfologie a syntaxe*. Čehoslovačka akademija tim je povodom također izdala opsežan zbornik *Studia palaeoslovenica* (vidi prikaz ovdje, str. 148) i odlikovala ga zlatnom plaketom J. Dobrovskog.

Rođen je 3. veljače 1901. u Pragu, gdje je polazio gimnaziju i na Filozofskom fakultetu studirao (1919—1924) slavensku filologiju, indoevropsku poredbenu gramatiku i romanistiku. Na istom je fakultetu doktorirao g. 1924. Sveučilišni profesor postao je g. 1945. Najprije na Filozofskom fakultetu u Brnu predaje slavensku filologiju, a zatim (od g. 1956) na Filozofskom fakultetu u Pragu poredbenu gramatiku slavenskih jezika, staroslavenski i serbokroatistiku (o 65. obljetnici života, g. 1968. Katedra slavistike u Pragu izdala je njegovu bibliografiju: L. Řeháček, *Bibliografický soupis vědeckých prací prof. PhDr. Josefa Kurze, DrSc., s přehledem jeho činnosti*). Od g. 1948. član je Češke akademije nauka i umjetnosti, od g. 1965. dopisni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, bio je član Čehoslovačkog komiteta slavista i predsjednik njegove komisije za crkvenoslavenski rječnik i povijest slavistike, predsjednik Čehoslovačkog komiteta za bizantologiju, predsjednik Ma-

tice češke, predsjednik međunarodne komisije za Rječnik općeslavenskog književnog (crkvenoslavenskog) jezika, član mnogih znanstvenih institucija i nosilac bugarskog ordena Ćirila i Metodija I. stupnja.

Osnovna preokupacija prof. Josefa Kurza bila je ćirilometodska problematika, poglavito staroslavenski jezik. Temeljito je poznao staroslavenske kanonske i mlađe crkvenoslavenske spomenike. Već njegova doktorska disertacija *K Zografskémú evangeliu* (obranjena g. 1924, objavljena g. 1930, 1931. i 1932. u časopisu »Slavia«, br. 9 i 11) predstavila je prof. Kurza kao veoma marljiva i savjesna radnika s istančanim smislom za filološku analizu, što je ujedno karakteristika svih njegovih istraživačkih napora.

Priređivao je kritička izdanja staroslavenskih tekstova: Assemanijevo ev. u dva dijela. Prvi, fototipijski sv. (1929) priredio je zajedno s prof. Vajsom, a drugi, transliterirani (1955) samostalno: *Evangeliář Assemanův. Kodex vatikánský 3. slovanský*, díl I. Praha 1929, XXXIV + 316 (vydali J. Vajs a J. Kurz); díl II. Praha 1955, XXIV + 324 (vydal J. Kurz). Redigirao je i dopunio drugo izdanje Weingartovih Tekstova (W. Weingart - J. Kurz, *Teksty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského*, Prag 1949), a za potrebe učenja stsl. na visokim školama priredio je sa svojim mlađim suradnicima hrestomatije (scripta) stsl. tekstova (J. Kurz - L. Řeháček, *Teksty ke studiu jazyka staroslověnského*, 1. izd. Prag 1962, a 2. izd. 1964, J. Kurz, - L. Řeháček - R. Večerka, *Čítanka staroslověnských tekstů se slovníčkem*, 1. izd. Prag 1967, 2. izd. 1970).

Monografski je obrađivao pojedina pitanja iz staroslavenske gramatike, npr. često se vraćao pitanju člana: *K otázce členu v jazycích slovanských se zvláštním zřetelem k staroslověnině*, dio I. Byzantinoslavica 7, 1937—38, 212—340; dio II. Byzantinoslavica 8, 1939 (istom 1946) 172—288; *Към въпроса за възникването на члена в български език*, Изв. на инст. за български език 5, 1957, 437—448; *Проблемата за члена в старобългарски език*, *Език и литература* 17, 1962, 1—16; *Проблема члена в старославянском языке и зborniku Исследования по синтаксису старославянского языка*, Prag 1963, 121—182; *Quelques observations d'ordre méthodologique sur les recherches concernant les balkanismes en vieux-slave*, *Les Études balkaniques tchécoslovaques* 2, 1967, 17—21. Na osnovi temeljite analize jezika kanonskih spomenika i njihovih grčkih paralela pokazao je prof. Kurz da u stsl. nema kategorije člana. Pisao je o deklinaciji nekih zamjenica i određenih pridjeva: *K otázce nominativu zájmena třetí osoby v jazyce staroslověnském*, *Listy filologické* 67, 1940, 290—302; *K otázce nominativu zájmena třetí osoby v slovanštině*, *Slavica Pragensia* 2, 1960, 43—58; *Staroslověnské formy gen. sg. česo — čьso, ničesože — ničьsože*, *Sborník slavistických prací*, Prag 1958, 18—26; *Ćirkevněslovanské a staroruské ničьtože*, *Slavica Pragensia* 4, 1962, 203—208; *K otázce doby vzniku slovanských adjektiv složených a jejich původního významu*, *Studie ze slovanské jazykovědy*, Prag 1958, 211—219; *K problematice funkční geneze a původního významu slovanských složených adjektiv*, *Slavica Pragensia* 8, 1966, 43—52. Pisao je o participima i imperativima: *Staroslověnské participium praesentis gory*, *Slavia* 25, 1956, 250—253; *Imperativní tvary typu pokažete, vьneml'ete v staroslověnině a v jiných*

slovanskyh jazycich, Bulletin Ústavu rus. jaz. a lit. 10, 1966, 39—51. Ostavio je vrijedne studije iz staroslavenske sintakse: *Проблематика исследования синтаксиса старославянского языка*, zb. Исследования по синтаксису старославянского языка, Prag 1963, 5—14; *Problematika zkoumání syntaxe staroslověnského jazyka a nástin rozboru významu částic a, i apod. v konstrukcích participiálních vazeb s určitými slovesy*, zb. K historickosrovnávacímu studiu slovanskyh jazyků, Prag 1958, 89—107; *Les particules i, a, ti etc. dans les constructions participiales en vieux-slave*, Revue des études slaves 40, 1964, 122—125. Neke su pak radnje iz sintakse ostale u rukopisu i djelimice će se objaviti u spometom izboru *Studie ze staroslověnské morfologie a syntaxe*.

Prof. Kurz napisao je jedan od najboljih priručnika za staroslavenski jezik *Učebnice jazyka staroslověnského* (v. prikaz Slovo 20, g. 1970, str. 126—135). Ostavio je sinteze o staroslavenskom i crkvenoslavenskom jeziku: *Význam studia jazyka staroslověnského pro historickosrovnávací zkoumání slovanskyh jazyků*, Slavia 21, 1952, 230—246; *Църковнослованскý jazyk jako mezinárodní kulturní (literární) jazyk Slovanstva*, zb. Československé přednášky pro IV. mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě, Prag 1958, 13—35.

Veoma je temeljito poznao povijest slavistike i pisao o prvacima te znanosti: Dobrovskom, Šafařiku, Vuku Karadžiću, poglavito o Jagiću: *Josefa Dobrovského Základy vědeckého studia církevněslovanského jazyka*, Slavia 23, 1954, 111—134; *Cytilometodějské a církevněslovanské problémy v díle Pavla Josefa Šafařika*, Slavia 30, 1961, 346—383; *Cytilometodějské a církevněslovanské práce P. J. Šafařika*, Slavica Pragensia 3, 1962, 7—20; *Vuk Stefanović Karadžić a soudobí čeští a slovenští slavisté*, Slavica Pragensia 6, 1964, 55—62; *O korespondenci Vatroslava Jagiće profesoru Františku Pastrnkovi*, Věstník České akademie věd a umění 60, 1951, 114—120; *Vatroslav Jagić jako zprostředkovatel slavistických styků česko-ruských v první čtvrti 20. stol.*, zb. Pražska universita moskevské universitě, Prag 1955, 120—133; *V. Jagić und die tschechische Slawistik*, Beiträge zur Geschichte der Slawistik, Berlin 1964, 3—12; *Slavistika v období Jagićově a Gebauerově*, Práce z dějin slavistiky I, Prag 1970, str. 69—73; *Jagić in Berlin*, Zeitschrift für Slawistik 16, 1971, 2, 255—262. Iz tog područja dragocjeni su i Kurzovi nekrolozi (Vondraku, Pasternaku, Weingartu, Frčeku, Vajsu, Vašici, Baueru i dr.) i bibliografski popisi znanstvenih radova nekih čeških slavista (Vondraka, Zubatog, Hujera, Vajsa, Horaleka).

Kurzovo životno djelo svakako je *Slovník jazyka staroslověnského*, monumentalno djelo što ga od g. 1958. izdaje Čehoslovačka akademija nauka (v. prikaze u Slovu br. 9—10, 1960, str. 207—211 i br. 13, 1963, str. 227—229). Prof. Kurz je jedan od idejnih inicijatora br. Rječnika, njegov organizator, teoretičar, poslenik i napokon njegov glavni urednik.

Bio je u uredništvima reprezentativnih znanstvenih časopisa *Slavia* i *Byzantinoslavica*, jedan je od pokretača praškog zbornika *Slavica Pragensia* i publikacije *Práce z dějin slavistiky* (izašao 1 broj pod uredništvom prof. Kurza).

Čitateljima našega časopisa poznat je prof. Kurz i po tome što je autor nekih priloga kao i po tome što je istraživao hrvatskoglagoljske spomenike kao važne dokumente u ćirilometodskoj znanosti. Na primjeru hrvatskoglag. odlomka psaltira iz poč. 14. st. koji je g. 1952. nađen u samostanu Emaus u Pragu (*O nově nalezeném emauzském charvátsko-hlaholském zlomku žaltáře*, Slavia 22, 1953, 81—104) prof. Kurz je pokazao da je taj prijevod isti kao u Sinajskom psaltiru. Dapače u emauskom je odlomku, kao i u tekstovima ostalih hrvatskih glagoljskih brevijara prvotni prijevod s grčkog sačuvan bolje nego u Sin ps. Misao da je prijevod psaltira u hrvatskoglag. brevijarima izvorniji od prijevoda u Sin ps. nabacio je već Valjavec (Rad JAZU 99, 1890, str. 51—52), a prof. Kurz je to emauskim odlomkom dokumentirao. Iscrpna komparativna analiza emauskog odlomka upućuje prof. Kurza na tezu da je slavenski tekst psaltira u Makedoniji uskoro bio revidiran i da je taj (revidirani) tekst zasvjedočen upravo u Sin ps. U Hrvatskoj međutim do revizije nije došlo i otuda u hglag. tekstovima izvorniji prijevod. Premda nije detaljno istraživano o d a k l e i z v o r n i prijevod psaltira u Hrvatskoj, on smatra da su veze s Velikom Moravom i Panonijom postojale od početka i da su se malo zatim proširile na glagoljsko središte u Makedoniji i u susjednim krajevima.

Veoma se zalagao da se leksik kanonskih stsl. spomenika dopuni (u posebnom rječniku, dakako) leksikom mlađih crkvenoslavenskih spomenika, pa je prof. Kurz idejni inicijator *Rječnika općeslavenskog književnog (csl.) jezika*. Taj bi Rječnik sadržavao rječničko blago onoga (csl.) jezika na kojem su napisani brojni spomenici slavenskih naroda od 12—16. st. Inicijativa je prihvaćena na IV međunarodnom kongresu u Moskvi 1958. kada je izabrana međunarodna komisija, a za njezina predsjednika prof. Kurz. To je bio poticaj da je Staroslavenski institut počeo uskoro (1959) u tu svrhu ekscerpirati hrvatskoglagoljska vrela, pri čemu u prof. Kurz spremno pomagao. Pod njegovim predsjedavanjem održan je g. 1963. u Staroslavenskom institutu sastanak Međunarodne komisije (v. Slovo br. 13, 1963, str. 250—251). Od tada je nekoliko puta boravio u Staroslavenskom institutu (posljednji put koncem g. 1970) i bio veoma zadovoljan s radom na Rječniku. Njegovi pak boravci za Institut su značili prave blagdane.

Često je dolazio u Jugoslaviju. Već šk. g. 1929/30. bio je na studijskom boravku najprije u Beogradu (kod prof. Kuljbakina), a zatim u Zagrebu (kod prof. Ivšića). Dobro je znao hrvatskosrpski jezik (spomenuli smo da je na Filozofskom fakultetu u Pragu predavao i serbokroatistiku). Sudjelovao je na simpozijima, znanstvenim sastancima, držao predavanja na Filozofskom fakultetu i u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu, zatim u Beogradu, Sarajevu i dr.

Bio je uzoran pedagog i nada sve dobar i plemenit čovjek.

Smrću prof. Josefa Kurza izgubila je ćirilometodska znanost vrhunskog istraživača.

Anica Nazor

SLOVO

22

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG INSTITUTA U ZAGREBU

ZAGREB 1972

S L O V O

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG INSTITUTA
»SVETOZAR RITIG«

Izlazi 1 put godišnje

UREDNIŠTVO: 41103 ZAGREB, DEMETROVA 11
ODGOVORNI UREDNIK: VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ

BR. 22

Za redakcioni odbor
uredio
VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ